

## Pokyny pro přípravu k magisterské státní závěrečné zkoušce z oboru filozofie a informace o jejím průběhu

KFSV FF UHK

### I.

Magisterská státní závěrečná zkouška se skládá ze dvou částí:

#### 1. Příprava a výklad témat

V první části zkoušky má student prokázat schopnost samostatně zpracovat a systematicky a kriticky vyložit tematické okruhy náležící do následujících pěti oblastí:

- Filozofie společenských věd
- Filozofie jazyka
- Filozofie přírodních věd
- Filozofie mysli
- Politická filozofie

Student si samostatně připraví celkem 30 okruhů — ke každé oblasti 6 okruhů — které jsou podrobněji specifikovány v části II.

Student si okruhy připraví za pomoci odborné literatury uvedené v části II.

- Komise SZK zvolí dva okruhy (z různých oblastí), které student vyloží a svůj výklad obhájí před komisí.
- U každé oblasti jsou uvedeny 2 klasické tituly jako povinné čtení — celkem tedy 10 titulů —, které by měl student dokázat shrnout a jejichž hlavní teze by měl v stručné formě umět vysvětlit.

Tato část zkoušky trvá celkem 30 minut.

#### 2. Interpretace filozofického textu

Ve druhé části zkoušky má student prokázat dovednost analyzovat a interpretovat odborný filozofický text, který mu bude předložen přímo na místě zkoušky.

Základní kritéria, podle nichž bude hodnocena kvalita interpretace textu

- a) výtah a osnova hlavních tezí předloženého textu
- c) rekonstruování autorovy argumentace vlastními slovy, analýza koherence textu
- d) vysvětlení klíčových filozofických pojmů obsažených v textu a objasnění obtížně srozumitelných pasáží
- e) případně též rozvinutí, kritické hodnocení či aktualizace hlavních myšlenek textu

Tato část zkoušky trvá celkem 10 minut.

## II.

### FILOZOFIE JAZYKA

(garant: Prof. J. Peregrin)

#### LITERATURA:

##### Dva povinné tituly:

- Kripke, S. (1982). *Wittgenstein on rules and private language*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- Wittgenstein, L. (1958). *The blue and brown books*. Oxford: Blackwell. (Český překlad *Modrá a hnědá kniha*, Filosofia, Praha, 2006.)

##### Další literatura:

- Blackburn, S. (1984). *Spreading the word*. Oxford: Clarendon Press.
- Pinker, S. (1994). *The language Instinct*. New York: W. Morrow. (Český překlad *Jazykový instinkt*. Dybbuk: Praha, 2009.)
- Quine, W. V. O. (1960). *Word and object*. Cambridge (Mass.): MIT Press.
- Wittgenstein, L. (1958). *The blue and brown books*. Oxford: Blackwell. (Český překlad *Modrá a hnědá kniha*, Filosofia, Praha, 2006.)
- Goodman, N. (1978). *Ways of worldmaking*. Hassocks: Harvester Press. (Český překlad *Cesty světatvorby*, Bratislava: Archa, 1997.)
- Peregrin, J. (2011). *Člověk a pravidla*. Praha: Dokořán.
- Prinz, J. (2012). *Beyond Human Nature: How Culture and Experience Shape the Human Mind*. W.W. Norton.

#### TEMATICKÉ OKRUHY:

1. Jazyk z hlediska Chomskyovské lingvistiky a z hlediska evoluční teorie.  
Chomského matematizace jazykovědy; způsoby matematického popisu syntaxe a hierarchie jazyků. *Language faculty* podle Chomského. Jak se mohl jazyk vyvinout v rámci evoluce – příklady názorů (Krebs a Dawkins, Dunbar ...). Lewisův herně teoretický model.
2. Jazyk jako prostředek reprezentování skutečnosti vs. jazyk jako prostředek interakce se skutečností.  
Pojem reprezentace a jeho role v sémantice. Sémiotika. Reprezenční teorie mysli a hypotéza 'jazyka myšlení'. Rortyho kritika. Wittgensteinovské jazykové hry. Pragmatistické a neopragmatistické teorie jazyka. Význam jako užití.
3. Jazyk v rámci kontinentální tradice.  
Ferdinand de Saussure a jím inspirovaní filosofové; strukturalismus. Foucault a Derrida. Hermeneutika: Heidegger a Gadamer. Jazyk jako "příbytek bytí" u Heideggera.

#### 4. Logická analýza a formální sémantika.

Frege: smysl a význam; Carnap: extenze a intenze. Russell a logická analýza. Moderní formální modely významu: intenzionální sémantika ap.

#### 5. Quine, Davidson a spol.

Quinův myšlenkový experiment s radikálním překladem a jeho důsledky pro Quinovo chápání jazyka. Quinův holismus a ontologická relativita. Davidson a radikální interpretace. Davidsonův výklad významu založený na Tarského teorii pravdivosti. Teorie řečových aktů a Griceovy konverzační maximy.

#### 6. Jazyk, myšlení a kultura.

Jazyk jenom zvnějšnění myšlení vs. jazyk jako nástroj myšlení. Do jaké míry mění nástup jazyka způsoby, jakými myslíme? Symbolická povaha kulturní skutečnosti. Jazyková relativita a jazykový konstruktivismus. Jazyk jako dávající tvar světu, ve kterém žijeme.

---

## FILOZOFIE SPOLEČENSKÝCH VĚD

(garant: Dr. M. Paleček)

### LITERATURA:

#### Dva povinné tituly:

Weber, M. (2009). *Metodologie, sociologie, politika*. Praha: OYKOIMENH.

Winch, P. (2004). *Idea sociální vědy*. Praha: CKD.

#### Další literatura:

Boyerd, P. (2002). *Religion Explained*. Basic Books.

Clifford, J., and Marcus, G. E. (1986): *Writing Culture*. University of California Press.

Geertz, C. (2000): *Interpretace kultur*. Praha: SLON.

Little, D. (1989). *Understanding Peasant China*. Yale University Press.

Popper, K. R. (2000). *Bída historicismu*. OYIKOIMENH.

Risjord, M. (2000). *Woodcutters and Witchcraft*. SUNY.

Risjord, M. (2014). *Philosophy of Social Science*. Routledge.

Turner, S, and M. Risjord (2007). *Philosophy of Anthropology and Sociology*. Elsevier.

### TEMATICKÉ OKRUHY:

#### 1. Co je to teorie?

Jak vypadá rozdíl mezi empirickým pojetím teorie a hermeneutikou? Co jsou to "ideální typy" a "porozumění" podle Webera? Jaký je problém tzv. "sociální konstrukce"? Jak užíváme/vytváříme pojmy ve vědě a ve spol. vědách? V jakém smyslu mohou spol. vědy objevit prvky a procesy, které jsou před členy dané společnosti skryté? Co by mohlo být příkladem takové skryté společenské struktury?

#### 2. Interpretativistická metodologie.

Co je interpretativistická metodologie? Jaké problémy jsou spojeny s racionalitou, explanací a interpretační vstřícností (interpretational charity)? Co je problémem tzv. "zdánlivé iracionality" (apparent irrationality)? Jaké jsou kognitivní kořeny kultury? Uveďte příklad a vysvětlete na příkladu interpretace "symetrickou" a "asymetrickou" výzkumnou tezi.

3. Vysvětlování jednání ve spol. vědách.

Jakým způsobem vysvětlujeme jednání ve spol. vědách? Kdo je "konatel" (agent)? Jak funguje podle Hempela tzv. Všeobecný zákon v historii? Jaký je rozdíl mezi "příčinou" a "důvodem"? Co jsou strategické hry? Jaké znáte druhy a jak je užívají spol. vědy?

4. Redukcionismus ve spol. vědách.

Co je to redukcionismus ve spol. vědách? Vysvětlete hlavní motivy diskuze mezi tzv. metodologickými holisty a individualisty. Co je metodologický lokalismus? Co je tzv. microfoundation a umírněný metodologický individualismus? Jak vypadá evolucionistické vysvětlení ve spol. vědách a jaké jsou základní problémy, které evolucionisté a kognitivisté chtějí vysvětlit?

5. Instrumentální racionalita.

Jaké jsou principy "instrumentální racionality"? Jak se k těmto principům staví redukcionisté a naturalisté? Vysvětlete teorii racionální volby a teorii praxe (practice theory). Jak chápou normy a pravidla? Jakým způsobem lze vysvětlit kooperaci mezi lidmi? Jakým způsobem lze učinit obě teorie kompatibilní s myšlenkou "kulturní koevoluce"? Jsou sociální instituce vždy normativní povahy? Jaký je nejlepší přístup k vysvětlení takové normativity? Jaký je vztah norem k "racionální volbě"? Lze normy naturalizovat?

6. Zákony a kauzalita v sociálních vědách.

Existuje ve spol. vědách něco takového jako zákonitost ve vědách přírodních? Charakterizujte přírodní zákon. Jak se liší vysvětlení prostřednictvím kauzality od (kauzálních) mechanismů a od modelového vysvětlení? Co je to tzv. Middle Range Theory? Jak se liší od vysvětlení, které užívá konatele jako základní interpretační prvek (tzv. Agent-Based model)?

---

## POLITICKÁ FILOZOFIE

(garant. Dr. J. Daneš)

### LITERATURA:

Dva povinné tituly:

Walzer, M. (2006). *Just and unjust war: a moral argument with historical illustrations*. New York: Basic Books.

Rawls, John. (2001). *Justice and Fairness*. Harvard University Press. (Slovenský překlad *Spravodlivosť ako férovosť*, Kalligram, Bratislava (2007).

## Další literatura:

- Drulák, P. (2012). *Politika nezájmu: Česko a Západ v krizi*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Gentile, E. (2008). *Politická náboženství: mezi demokracií a totalitarismem*. Brno .
- Grotius, H. (2005). *The Rights of War and Peace*. Books I-III. Indianapolis: Liberty Fund.
- Keller, J. (2005). *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Kymlicka, W. (2002). *Contemporary political philosophy: an introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Locke, J (2000). *Dopis o toleranci*. Brno: Atlantis. 2000.
- Maier, J. (1999). *Politická náboženství: totalitární režimy a křesťanství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- MacIntyre, A. (2004). *Ztráta ctnosti*. Praha: OYKOIMENH.
- Skyrms, B. (1996). *Evolution of the social contract*. Cambridge University Press.
- Swift, A. (2005). *Politická filozofie: základní otázky moderní politologie*. Praha: Portál.
- Tuck, R. (2002). *Natural Right Theories*. Cambridge University Press.

## TEMATICKÉ OKRUHY:

### 1. Moderní debata o spravedlnosti (v 20 st.).

Proč je otázka distributivní spravedlnost evergreenem politické filosofie? Není problém sociální spravedlnosti pseudoproblém (F. A. Hayekův argument)? Je trh mechanismem, který zaručuje spravedlivou distribuci? Souvisí (jak?) instituce sociálního státu s pojmem spravedlnosti? Kdo jsou obhájci redistribuce a kdo odpůrci a z jakého důvodu (doložte to to výkladem dvou vybraných autorů - J, Rawls, R. Nozick, F. A. Hayek, R. Dworkin, G. A. Cohen).

### 2. Spravedlivá válka.

Proč je třeba zdůvodňovat válku? Je třeba rozlišovat mezi spravedlivou a nespravedlivou válkou? Je nějaký rozdíl v argumentaci křesťanských autorů (Augustinus, Tomáš Akvinský), moderních (Grotius) a současných autorů (Walzer). Jste schopni dokumentovat na individuálním příkladu politický kontext, v němž se takové úvahy objevují?

### 3. Teorie přirozených práv.

Definujte, co jsou přirozená práva. Kde jsou kořeny přirozeně-právní argumentace? Jak si vysvětlujete přitažlivost této teorie u raně moderních a moderních autorů (španělská dominikáni 16. století, Grotius, Locke a další). Rozved'te utilitaristickou kritiku ideje přirozených práv.

### 4. Politická náboženství.

Kdy se objevil termín politická náboženství a s jakými jmény je spojen? Definujte pojem světská náboženství. Na příkladu konkrétního autora demonstруйте jeho aplikaci.

## 5. Společenská smlouva.

Vymezte myšlenku společenské smlouvy a její roli v politickém myšlení. Vložte a srovnajte její nejvýznamnější typy. Kritika smluvních teorií. Jsou nějaké jiné koncepce v politické filosofii, jimiž zdůvodňujeme instituce a které nestojí na kontraktualismu? Jak si vysvětlujete popularitu této teorie v moderní době (17.-18.století)? Souvisí nějak tato teorie s nominalistickou metafyzikou?

## 6. Problematika sociálního státu.

Definujte koncept sociálního státu. Kdy se rodí sociální státy a jaké jsou různé jejich modely (alespoň stručný přehled). Jaké politicko-filozofické koncepce ovlivnili současnou debatu o sociálním státu. Proč se v současnosti hovoří o krizi sociálního státu? Souvisí nějak sociální stát se stabilitou politických systémů a demokracie?

---

## FILOZOFIE PŘÍRODNÍCH VĚD

(garanti: Dr. L. Koreň, Dr. F. Jaroš)

### LITERATURA:

#### Dva povinné tituly:

Kuhn, T. S. (1997). *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: OIKOYMENH.  
Godfrey-Smith, P. (2014). *Philosophy of Biology*. Princeton University Press.

#### Další literatura:

Bloor, D. (1992), *Knowledge and Social Imagery*. Chicago: University of Chicago Press, 1992  
Darwin, C. (1871). *The Descent of Man*, London: Murray.  
DeWitt, R.,(2010). *Worldviews: an introduction to the history and philosophy of science*. Chichester: Wiley-Blackwell.  
Feyerabend, P. (2001). *Rozprava proti metodě*, Praha, Aurora.  
Giere, R. N. (1991). *Understanding scientific reasoning*. Fort Worth, TX: Holt, Rinehart, & Winston.  
Ladyman, J. (2002). *Understanding philosophy of science*. London: Routledge.  
Midgley, M. (2010). *The Solitary Self: Darwin and the Selfish Gene*. Acumen.  
Popper, K. (2002). *Conjectures and Refutations*. London: Routledge.  
Van Fraassen, B. (2008). *Scientific Representation*. Oxford: Oxford University Press.  
Wilson, D.S. (2015). *Does Altruism Exist?: Culture, Genes, and the Welfare of Others*. Yale University Press/ Templeton Press.

### TEMATICKÉ OKRUHY:

1. Spor realismu a antirealizmu ve filosofii vědy.

Lze vědecké pravdy nějak ostře odlišit od ostatních druhů pravd? Je věda poznáním skutečnosti samotné? Dochází ve vědě k pokroku v tom smyslu, že se blížíme jedné definitivní pravdě o světě, který nás obklopuje? Jaké jsou základní anti-realistické (např. instrumentalistické, relativistické) námitky proti realistickému pojetí vědeckého poznání (např. argument z nedourčenosti teorií empirickou evidencí, nesouměřitelnost vědeckých paradigmat, atd.)?

## 2. Problém indukce a testování vědeckých hypotéz/teorií

Hume o mechanismu kauzálního vyvozování a problému indukce. V čem spočívá objektivita vědeckého poznání podle logických pozitivistů? Hypoteticko-deduktivní model a teorie konfirmace vědeckých hypotéz/teorií. Duhem-Quinova kritika jednoduchého hypoteticko-deduktivního modelu. Popperova kritika principu indukce. Goodmanův problém indukce.

## 3. Vědecké revoluce a spor o racionalitu

Kuhnova teorie vědeckých revolucí. Feyerabendův epistemologický anarchismus. Důsledky Kuhnovy *Struktury* pro filosofii vědy. Kritika kumulačního pojetí vědeckého pokroku. Co je to „theory-ladenness of observation“? Co je sociální konstrukce vědecké objektivity? Co je to tzv. „silný program v sociologii vědění“ (B. Barnes, D. Bloor a další)?

## 4. Evoluční přístup v biologických a behaviorálních vědách.

Jak vypadá Darwinova teorie evoluce? Jak vysvětluje vznik altruismu? Jak se darwinistický program změnil po nástupu tzv. nové syntézy? Jaký je rozdíl mezi altruismem v teorii příbuzenského výběru a psychologickým altruismem? Co je teorie multi-úrovňové selekce. Tzv. skupinový výběr

## 5. Metodologie a filozofie přírodních věd.

Co znamená pojem přírodního zákona? Jak souvisí s problémem indukce a různými pojetími kauzality? Jaké jsou přínosy a limity statistického uvažování v přírodních vědách? Jak lze odlišit vědeckou teorii od metafyzické spekulace?

## 6. Použití přírodovědných metod ve vědách o člověku.

Jaké jsou výhody/limity přírodovědného přístupu v doméně tradičně příslušící sociálním vědám? Je možné řešit filozofické problémy empiricky? Je člověk běžný živočišný druh, nebo ho evoluce opatřila nějakými jedinečnými vlastnostmi? Jaký je vztah mezi deskripcí a normativitou?

---

## FILOZOFIE MYSLI

(garanti: Prof. J. Peregrin a Dr. L. Koreň)

## LITERATURA:

Dva povinné tituly:

Clark, A. (2001). *Mindware: an Introduction to the Philosophy of Cognitive Science*. New York: Oxford University Press.

Gallagher, S. and D. Zahavi (2012). *The Phenomenological Mind*. London: Routledge.

#### Další literatura:

Bermúdez, J. L. (2005). *Philosophy of Psychology: A Contemporary Introduction*. Routledge.

Carruthers, P. (2006). *The architecture of the mind: massive modularity and the flexibility of thought*. New York: Oxford University Press.

Crane, T. (2001). *Elements of Mind*. Oxford: Oxford University Press.

Dennett, D. (1996). *Kinds of Minds*. New York: Basic Books. (Český překlad Druhy myslí, Academia, Praha, 2004.)

Noe, A. (2009). *Out of Our Heads: Why You Are Not Your Brain, and Other Lessons From the Biology of Consciousness*. Hill and Wang.

Rowlands, M. (2010): *The New Science of Mind: From Extended Mind to Embodied Phenomenology*, MIT Press, Cambridge.

#### TEMATICKÉ OKRUHY:

1. Architektura mozku a mysli.  
Metody zkoumání mozku a tvorby hypotéz o 'lokalizaci myšlení v mozku'. Spory o detaily architektury mysli. Modulární struktura mozku a mysli. Od fixních vzorců chování k přáním a přesvědčením. Architektura mentálního podloží lidského chování a konání. Propoziční a nepropoziční myšlení.
2. Mozek a počítač; Umělá inteligence.  
Paralely mezi mozkem/myslí a počítačem. Je mozek počítačem s vonneumannovskou architekturou? Klasická umělá inteligence (GOFAI) a konekcionismus. Můžeme vytvořit myslící stroj?
3. Nové přístupy ve filosofii mysli: embodied, embedded and enactive mind.  
Do jaké míry je pro myšlení podstatné tělo? Proč bychom měli opustit názor, že mysl je "v hlavě", a do jaké míry lze říci, že se mysl rozprostírá do okolního světa?
4. Fenomenologická analýza vědomí a její úskalí.  
Čím se liší fenomenologická reflexe od pouhé introspekce? Na jaké problémy naráží reflexe coby metoda pro odhalení základních struktur vědomí?
5. Mysl a problém osobní identity  
Na čem se zakládá trvání osobní identity v čase? Humova kritika substanciálního pojetí já. Autorita první osoby a její meze.
6. Intersubjektivní konstituce významu (od Husserla po Davidsona).  
Je-li každá zkušenost subjektivní, jakým způsobem vzniká naše přesvědčení o jediném, sdíleném světě? Jaké pojetí vztahu k druhým myslím nalezneme ve fenomenologii (Husserl, Scheler, Sartre) a u D. Davidsona?